

Агатангел Кримський

УДК 821.161.2'05-1.09Кримський+(82.02:7.035.93)

Олена Кицан

Ліричний цикл А. Кримського «Нечестиве кохання» в контексті модерної поетики

Метою пропонованої статті є розкриття історії ліричного циклу «Нечестиве кохання» зі збірки А. Кримського «Пальмове гілля». Зокрема визначальним став аналіз ідейно-змістових параметрів та метричних особливостей поезій, що допоможе виявити їхню модерністську основу. До сьогодні не з'ясовано всіх особливостей появи цього циклу, – починаючи від місця і часу його створення до адресата поетових зізнань. Навіть сам автор постійно заплутує читача, вказуючи або ж заперечуючи суб'єктивність свого письма. Загалом А. Кримський прагне дистанціюватися від висловлених у поетичних текстах емоцій та почуттів, ховаючись за псевдонімами, містифікуючи ліричного героя через реальний прототип. Окрім того, в межах «Нечестивого кохання» поєднано оригінальні й перекладні твори, що утруднює пізнання оригінального авторського голосу. Від часу першої публікації змінювався і кількісний склад циклу в передруках. Спочатку він мав 27 поезій, а в остаточному варіанті містив уже 30 віршів.

Цикл «Нечестиве кохання» дозволяє з цілковитою певністю говорити про Кримського як про поета модерного світогляду й стилю. Він заявляє абсолютно не типового для тогочасної української літератури ліричного героя. Героя, готового відкритися читачеві не лише в думках і переживаннях, а й у таємницях свого несвідомого, які зазвичай приховуються, замовчуються або ж маскуються. Окремої уваги заслуговує і система віршування А. Кримського, де він теж виявляє себе оригінальним і вправним майстром. Навіть звертаючись до східної тематики, автор використовує західну поетику. Він актуалізує силаботонічну систему віршування, активно задіює різностоповик, звертається до некласичних форм (трискладовик зі змінною анакрузою, перехідні метричні форми, імітації народно-пісенних структур тощо). Така різнорідна метрична структура циклу вповні відображає ідейно-тематичну специфіку текстів, джерела якої в дисгармонії неспокійної поетової душі.

Ключові слова: поезія, цикл, версифікація, метр, дисгармонія, модернізм.

Вступ

Агатангел Кримський-поет дебютував на початку 1890-х років, що цікаво, під псевдонімами, яких мав кілька. Вочевидь, автор усіяко намагався відмежуватися від висловлених у своїх віршах емоцій та переживань. Найавторитетніший тогочасний критик М. Євшан відзначав, що Кримський з усіх українських поетів чи не найбільше наближується до типу так званого модерного поета, для якого поезія вже не є лише потужною зброєю *«в боротьбі за свободу, мовою, якою писано та виголошувано закони для народу»* (Євшан, 1998: 194). Дослідник також зауважує роздвоєння в натурі автора, боротьбу поміж двома суперечностями – *«...з одного боку, виступає тут природний нахил, палка, гаряча поетова душа, що протестує проти всяких кайданів і рветься з наївним не раз ідеалізмом до свободи і краси, з другого боку, холодна рефлексія, немилосердна аналіза тих гарячих поривів та заперечення їх»* (Євшан, 1998: 197). А. Кримський і справді вирізняється серед сучасників. Естетизм супроти соціального стрижня, егоцентризм і виразна суб'єктивність, екзотизм, заглиблення у світ несвідомих почувань і душевних розладів є рисами модерного скерування його творчості.

Метою статті визначено розкриття історії появи циклу «Нечестиве кохання» зі збірки «Пальмове гілля», аналіз його ідейно-змістових параметрів та метричних особливостей, що допоможе виявити модерністську основу поезії А. Кримського.

Оригінальність і новаторський характер збірки відзначав ще І. Франко у статті «Наша поезія в 1901 році»: *«І справді, віє якийсь незвичайний, екзотичний подих від тих поезій, щось таке, мов запах туберози, що упоює і дразнить одночасно; є в них щось не вирівняне, незгармонізоване: орієнтальні тони та пейзажі і рідні нам, близькі та знайомі відгуки новочасного, європейського, ще й українського серця <...> сучасний європеєць з його поглядами, турботами та натомленими нервами видніється тут скрізь як елемент дисгармонії в тім зачарованім світі. А дисгармонію вносить він тому, бо дисгармонія в його душі: з одного боку, його поетичні пориви, його чутливість, а з другого боку – світові огляди, моралістичні шаблони, проти яких він хоч і протестує, та яким підлягає несвідомо, мимоволі, підлягає не поверхово, але геть до глибини душі»* (Франко, 1982: 189–190). Виходячи із роздвоєності своєї природи, А. Кримський виводить на літературну сцену нового

героя, зі своїми болями, переживаннями, нервовими зривами. Героя, для якого боротьба, що точиться у внутрішньому світі, є набагато важливішою за виклики зовнішнього світу. За словами М. Рудницького: *«Як добрий знавець чужих літератур Кримський випередив спроби нашого модернізму та декадентизму в новелі та ліриці. Він перший ясно вибрав собі на героїв психопатів і з їх розстроєних нервів пробував добути звуки, що нічим не нагадували б окликів болю із селянських грудей. Світова література мала від віків неврастеніків, але аж кінець ХІХ віку відкрив у людині нерви...»* (Рудницький, 2009: 148–149).

Методи й методики

До вивчення життєтворчості А. Кримського причетні О. Бабишкін, М. Возняк, Б. Грінченко, О. Грушевський, М. Євшан, Л. Лопатинський, І. Нечуй-Левицький, Леся Українка, І. Франко, Г. Хоткевич та інші. Серед сучасних дослідників: М. Веркалець, Ю. Горблянський, Л. Грицик, Т. Гундорова, Н. Данилюк, Ю. Ковалів, Ю. Кочубей, Т. Маленька, М. Моклиця, С. Павличко, Я. Поліщук, О. Пріцак, Р. Ткаченко, Г. Останіна, В. Шевчук. Але в колі наукових зацікавлень здебільшого опиняється наукова та літературно-критична діяльність письменника. Поезія, а особливо її версифікаційний рівень, на жаль, не часто піддаються аналізу. Хоча в модерністських текстах увага до форми є якраз напрочуд важливою.

У статті задіяно низку літературознавчих методів: культурно-історичний – для розуміння епохи порубіжжя ХІХ–ХХ ст.; біографічний – для встановлення біографічної основи постання циклу, компаративний метод використано для зіставлення окремих варіантів циклу «Нечестиве кохання», метод віршованого аналізу дозволив встановити метричні особливості поезій, а текстологічний метод виявився доречним у роботі з текстами та виявленні відмінностей у публікаціях різних років.

Виклад основного матеріалу

Поштовхом до появи збірки «Пальмове гілля. Екзотичні поезії» стало відрядження А. Кримського в 1896 р. на два роки до Сирії і Лівану. А тому перша частина, що фактично створювалася в цей час, містила вірші, написані впродовж 1898–1901 рр. Вона є найбільшою за кількістю оригінальних текстів і увібрала в себе всі враження та емоції від запізнення зі східним світом. Але поет не наслідує віршовану форму східних поезій, а лише їхню образну семантику та

мотиви. За словами Н. Костенко, «головною метою поета було бажання європеїзувати, українізувати східний матеріал, наблизити до українського читача. Зробити частиною національного художньо-естетичного сприйняття, надати доступнішу для читача форму» (Костенко, 2014: 131). Друга частина збірки постала в часи праці Кримського-вченого над книгами про Персію й Туреччину початку ХХ ст. Третю частину «Пальмового гілля» склали здебільшого переклади, а також поезії, написані впродовж 1917–1918 років. Про намір видати збірку своїм коштом А. Кримський сповіщає Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка, але висуває найважливішу умову: «...остатня коректура повинна присилатися мені рекомендованим листом і, доки я не поставлю свого *imprimatur*, жоден аркуш не повинен друкуватися. Само собою розуміється, що друкарня не сміє робити самовільних змін у моїм рукописі» (Кримський, 2005, Т. 1: 303).

Є сенс погодитися з Франком, який недоліком збірки називав те, що оригінальні тексти в ній подані упереміш з перекладами. Останні становлять майже половину книги, і хоч є дуже гарні, та «вони там разять, як навмисні відскоки від теми, як чужий голос, що перебиває нашу мову» (Франко, 1982: 190). Поєднання оригінального й перекладного в одній збірці було новаторським для того часу. Але це утруднює пізнання оригінального авторського голосу. Проблемно також встановити автентичність деяких текстів. Наприклад, у поезію ХVII «інкорпоровано» східну пісню «Терплю розлуку...», яку автор переклав українською і опублікував наприкінці 1897 р. у львівському журналі «Зоря». Уводить він її також до бейрутського оповідання «Растлініє нравів» (1897) із таким «супровідним коментарем»: «...молодий теноровий голос *Нажіба Шагурі*, студента з бейрутського єзуїтського університету, перейнятий сильним чуттям, заспівав модну арабську пісню:

Терплю розлуку,

Важкую муку,

Газелько!

Красу кохаю,

Обнять бажаяю,

Ох, зірко!.. (Кримський, 1972, Т.1: 556).

Збірці «Пальмове гілля» передує «Заспів» і прозовий коментар до нього, який виконує ще й функцію передмови. Автор запевняє, що

пускає у світ «...отсю книжку не для людей фізично здорових, а тільки для людей трохи слабих, із надламанною життєвою снагою або нервами, – для тих людей, що вміють і легко плакати, і солодко нудьгувати, і молитися богові, і умиляться... Книжка моя – для тих недужих і самотніх людей, що прихильну до них людину або сім'ю можуть з наївним егоїзмом полюбити не менше, ніж цілу людськість» (Кримський, 1972, Т.1: 23–24). Та й сам ліричний герой «Пальмового гілля» – натура досить вразлива, суперечлива й подекуди невротична. Саме ця присвята дозволила М. Євшану стверджувати, що «творці теперішні заховалися далеко від життя, поезія їх стала виразом тільки їх приватних почувань» (Євшан, 1998: 194). Але відхід від реалістичного світосприйняття у бік суб'єктивності, самовиразу є маркером нової доби.

У збірці особливої уваги заслуговує цикл «Нечестиве кохання», якому протиставлено «Кохання по-людському». У розумінні Кримського «нечестиве кохання» є навіть вищим, ніж «кохання по-людському». У передмові до збірки він зізнається: «...кохання, коли воно чисте од сексуальної брудоти, хоч би було й ненормальне і нещасливе, може хіба розбити серце, розбити фізичне здоров'я і зробити з людини меланхоліка, та не одбирає віри в життя, не одбирає енергії до життя, не вбиває духу, не вбиває ідеальних і поетичних поривів, а навпаки – тільки облагороджує душу і наливає в ню прихильності й теплої ласки до всіх людей, з якими доводиться зустрічатися. А звичайне людське кохання, хоч би як ідилічно та поетично воно розпочиналося, разом тратить усю свою поетичність, скоро-йно переходить на сексуалізм...» (Кримський, 1972, Т.1: 22). Ця тематика згодом розроблятиметься і в романі «Андрій Лаговський» (1905; 1919).

Схожі ідеї дещо раніше подавав З. Фройд у листі до нареченої Марти, датованому 29 серпня 1883 р. Він розділяє суспільство на нецивілізовану масу, яка прагне задовільнити власні інстинкти, та на інтелектуальну еліту, яка обирає переживання, душевні тривоги і, пригнічуючи природні бажання, береже свої сили для чогось вищого. Тим самим зберігаючи цілісність особистості (Фрейд, 1994: 71).

Цикл «Нечестиве кохання» написаний у формі ліричного щоденника і присвячений фольклористу, етнографу, а також науковому наставнику автора Всеволоду Міллеру. Деякий час А. Кримський проживав у родині Міллера, де його сприймали як

рідного. Сам поет зазначав, що «Нечестиве кохання» було написано 1900 р. на Кавказі. Але в пізніше доданому коментарі до листа, адресованого братові, зауважив, що понад половину цього циклу написав іще в Бейруті. Про історію появи циклу А. Кримський згадує і в листі до Б. Грінченка від 1 вересня 1900 р.: *«І нема мені похвалитися перед Вами чимсь українським, опроче хіба усяких ліричних віршів та поемок. Тай тих не друкуватиму тепер, бо Літ[ературно]-Наук[овий] Вістник мене таки образив. Я написав цикл віршів під заголовком „Нечестиве кохання”, де героєм поставив одного з професорів Бейрутського університету; на тлі картин із сирійської природи я зобразив його безталанне кохання і протест проти пересудів громадських. Редактори не згодилися редагувати тієї поеми, і їхня цензура мене настільки обурила, що я хочу надрукувати свої вірші окремою книжочкою, себто разом із другими своїми віршами, яких я досі не оголошував друком. Надрукую своїм коштом; сподіваюся, що котрась друкарня згодиться взяти цю працю»* (Кримський, 2005, Т. 1: 299).

Але цикл таки з'явився друком у згаданому часописі з підзаголовком «Уривки з ліричного роману на трохи декадентській підвалині». Внизу сторінки додано примітку *«Автобіографічного в сих віршах нема нічого сінько. Тут виведено одного європейського орієнталіста, з яким я товаришував у Сирії; а що він належав до тишу декадентів, то й на моє писання наліг деякий декадентський колір»* (Кримський, 1900, Т. XII, Кн. 12: 241). Саме ця примітка спричинила появу критичних – доволі несподіваних, навіть провокативних відгуків на збірку. Так, у львівському часописі «Руслан» з'явилася рецензія Лева Лопатинського на «Пальмове гілля» під назвою «Поет чи поетка?». Автор одразу зауважує, що А. Кримський *«належить до тих людей, що в мужескім тілі мають жіночу душу»* (Лопатинський, 1902, Ч.26: 2). Критик аналізує цикл «Нечестиве кохання», наводячи докази щодо того, що об'єктом оспівування поета є чоловік, а не жінка. При цьому зазначає, що *«автор сам не розуміє фізіологічної підстави своїх почувань, не має свідомости своєї природи, бо свій нахил до мущин осуджує сам на кождім кроці»* (Лопатинський, 1902, Ч.27: 3). Л. Лопатинський пояснює задум книги поєднати оригінальні поезії з перекладними тим, що нібито Кримський хотів показати *«що не лише він одинокий такий*

„юродивий”, але що є більше одиниць між поетами, які мають такий самий світогляд, як він» (Лопатинський, 1902, Ч.29: 3).

Дошкульність статті змусила А. Кримського «оборонятися»: «„Руслан” на підставі неясностей заявив, що я не поет, а поетка, і що я – „половий мішанець”» (Кримський, 2005, Т. 1: 335). Вочевидь, через неоднозначну реакцію вже у виданні 1901 р. він змінює підзаголовок на «Уривки з ліричного роману одного бідолашного дегенерата». Автор прагне дистанціюватися від висловлених щирих почуттів. Про те, що в його поезіях немає нічого автобіографічного, він зізнається в прозовому коментарі до «Заспіву», а також у вже згаданому листі до Грінченка від 1 вересня 1900 р. Але вже в наступному листі до вказаного адресата від 7 грудня 1902 р. Кримський визнає суб’єктивність свого циклу. Він пояснює, що під «нечестивістю» мав на увазі заборонене кохання до Марії Фердинандівни (у дівоцтві – Орчинської), дружини брата Юхима Юхимовича, яка доглядала поета у Ставрополі: «...я приїхав у Ставропіль слабій, поміраючий, до мене дуже гарно віднеслася жінка мого брата, я зачав дивитися на неї, як на свого янгола-охоронителя, тільки ж заразом почував, що моя прихильність до неї є ніби злочин супроти мого брата, – і от, щоби заспокоїти[ся], я написав (або дописав) цикл „Нечестиве кохання”» (Кримський, 2005, Т. 1: 335). Натомість дослідниця творчості А. Кримського І. Смілянська відзначає, що деякі вірші циклу постали під впливом стосунків із М. Каменською, викладачкою інституту благородних дівиць (пансіонат), який функціонував у Бейруті. Так, два вірші («На душі якась тривога» і «Я обірвав розмову. В очах мені туман...») написані відразу ж після першої зустрічі з М. Каменською в Бейруті 20 жовтня 1896 р., а поезія «З червоним блиском місяць згас...» з’явилася вже після від’їзду М. Каменської з Бейруту в Росію. Кримський навіть мав намір одружитися з нею, про що повідомляє свого брата у листі від 7 грудня 1896 р.: «*Просьба секретная. Разузнай у Марьи Алексеевны (но не прямо, а обиняком) согласилась ли бы она выйти за меня замуж. Только, пожалуйста, разузнай не от моего имени, а от себя самого*» (Романова, 2020: 62).

Кількісний склад циклу змінювався у передруках. Початково цикл, який налічував 27 віршів, було опубліковано в «Літературно-науковому віснику» (1900 р.). В остаточному своєму варіанті у складі 30 поезій цикл структуровано у виданні 1902 р., яке вийшло у

Звенигородці на Київщині. Тут додаються три нові тексти – «Пишний день розганяє» (XX), «Надвечір. З Рюккерта. Пісня подорожнього» (XXIV) та «Обняти білявку, стиснути чорнявку» з підзаголовком «З Ростана» (XXX). Поезія «Пишний день розганяє» з'являється вже у виданні збірки 1901 р. (Львів: Видання українсько-руської видавничої спілки), натомість двох інших текстів – «Надвечір» (З Рюккерта. Пісня подорожнього) та «Обняти білявку, стиснути чорнявку» ще немає. Окремо вони друкувалися на сторінках того ж таки часопису у 1902 р.: «Надвечір» – ЛНВ, 1902, Т. XVII, кн.1, С. 62; «Обняти білявку, стиснути чорнявку» під назвою «Далека Царівна» – ЛНВ, 1902, Т. XIX, кн. 9, С. 254. Незначних змін зазнав перший рядок поезії «Надвечір»: «З гір лягла на воду» (ЛНВ) на «З гір на воду впала» (1902 р.) та перший рядок третьої строфи поезії «Обняти білявку, стиснути чорнявку» (ЛНВ): «Бо се – щось високе і справді глибоке» на «Бо се – щось високе, бо се – щось глибоке» (1902 р.).

Уже перший вірш, який задає тон усьому циклу, здається, адресований не науковому керівникові, а коханій людині: «Не раз було у Сирії далекій / Здобуду я твій лист, – і серце задрожить, / Затуманію весь, мов турок коло Мекки, / І нервная рука конверт розтерebить» (Кримський, 1972, Т.1: 33). У листі від 8.03.1898 до того ж адресата можна відчитати схожі зізнання: «Я Вас всегда обожал как знаменитого ученого. А теперь, получая Ваши письма, в которых всегда заключается или ободрительное слово, или самое полное расположение, я испытываю... ах, я и сам не знаю, что я испытываю! Получу письмо, начну читать, – строчки бегают перед глазами, дыхание останавливается... Хочется изо всей силы пожать Вашу руку, просто даже раздавить ее в своих пожатиях...» (Кримський, 1972, Т.5: 309).

Вірші циклу сюжетно структуровані, що дозволяє стежити за мінливими переживаннями ліричного героя. Уже перший текст уводить в основну тематику циклу. Герой відчуває страх перед зародженням кохання («На душі якась тривога / Й полохливе почуття»). Воно позбавляє розуму, поневолює і вже з третього вірша набуває негативних конотацій: «мерзенне», «нечестиве». Забороняючи собі зв'язатись у почуттях («Ні, ніколи од мене не вчуєш, / Що тебе я люблю»), ліричний герой намагається звільнитись од цієї небезпечної недуги («Ну вже третя днина мина»). Але тимчасове звільнення є оманливим («Я себе піддурював»), доводиться визнати за собою право

кохати і, врешті, зізнатися у своїх почуттях і самому собі («Я знаю: нечестиве те кохання»), і об'єктові почуття («Що за голос я почув»). Але, на жаль, ці зізнання лише налякали кохану людину і змусили її піти («Не забуду я ніколи»). Ліричний герой боїться своїх почуттів, називаючи їх нечестивими, злочином в очах людей і природи:

Я знаю: нечестиве те кохання,
 Яке на мене отепер находе:
 Злочин воно в очах людей,
 Злочин воно в природи... (Кримський, 1972, Т.1: 35)

С. Павличко, слідом за Л. Лопатинським, стверджує, що кохання поета постає нечестивим і протиприродним, оскільки його об'єктом виявляється чоловік. Хоча вірші циклу позбавлені конкретного адресата, є тільки «я», «ти». Як уже згадувалося, сам автор нечестивим називав кохання до заміжньої жінки, дружини брата. А от Франко називає цикл «Нечестиве кохання» найкращим і «найбільше заокругленим у цілім томі», та «авторові ані на хвилю не прийде в голову думка, що само чуття, само кохання ніколи не може бути ні чесне, ні нечесне, доки лишається в сфері психічного напруження, бажань та уподобань; що злочином може бути тільки справді чин, діло» (Франко, 1982: 195). Насамкінець критик бажає автору «якнайбільше епізодів „нечестивого кохання“, яке плодить такі гарні поезії» (Франко, 1982: 198).

Наталія Костенко, здійснивши метричний аналіз цілої збірки «Пальмове гілля», стверджує, що у ній серед усіх класичних і некласичних розмірів домінує 4-стопний хорей, який є традиційним провідником народнопісенної ритміки (Костенко, 2014: 134). Але варто уважніше вивчити версифікаційні особливості циклу «Нечестиве кохання».

Метричний репертуар оригінальних поезій циклу

		Розмір	Римування
	«Сірійські згадки...»	Ябц	АВАВ, АbAb, ААВВ
Із книжки першої			
1	«На душі якась тривога...»	Х4	ХаХа
2	«Я обірвав розмову ...»	ЯЗ	ХаХа
3	«То не довгая була розмова...»	ПМФ Х5→Я2	ХАХА

4	«Ні, ніколи од мене не вчуєш...»	Ан3232	ХаХа
5	«Ну, вже третя днина мина...»	Ан3	хАхА
6	«Я себе піддурював...»	Х3	Х'аХ'а
7	«Я знаю: нечестиве те кохання...»	Я5543	хАхА
8	«Я пішов до тих знайомих...»	Х4	ХаХа
9	«Ох, мізерні жарти! не для мене ви!»	Х6ц	ааВВ
10	«Ріже нерви, мов пилою...»	Х4	ААbb
11	«Притулив я лоб до шибки...»	Х4	ХаХа
12	«Що за голос я почув!»	Х443443	ааВссВ
13	«Не забуду я ніколи...»	Х4242	ХаХа
Із книжки другої			
14	«Минає півгода. Мене з'їдає мука...»	Я6ц	АВАВ
15	Опівночі («Стоять зачаровані, сьайвом облиті...»)	Ам4ц	ААВВ
16	На арабську тему («З червоним блиском місяць згас...»)	Я4343	хАхА
17	«Переддосвітня година. Померкає світло зір...»	ПМФ Х8ц → Я221221 → Х8ц	аавв → ААВААВ → аавв
18	«Блиснуло сонце з-поза гір, в зеленому саду...»	ПМФ Я7ц → С 6,6, 8 (4+4), 6	аа (ямбічна частина) → ХАХА (силабічна частина)
19	«Сіяє сонце з-поза гір в зеленому саду...»	ПМФ Я7ц → Х2323	ааВВ → хАхА
20	«Пишний день розганяє...»	Ан2	ХаХа
21	«Безсонная туга вкінці притомилась...»	Ам4343	ХаХа

22	«Чи ні, вітрецю! ти виводь заколисню...»	Ам4443	ААВВ
23	«...Тьох-тьох! – залящав коло мене близенько...»	Ам4443	ААВВ
25	«Закотилося сонечко...»	трискладовик зі змінною анакрузою	Х'АХ'А
Із книжки третьої			
26	«Ліван!.. Щасливий, любий звук!»	Я4343	хаха
27	«Забрався я на шпиль... Внизу носились хмари...»	Ябц	АВАВ

На основі метричного аналізу циклу можна ствердити абсолютну доміанту в Кримського-поета класичних розмірів, а саме двоскладовиків. Серед них переважає хорей (чотиристопний), як і у всій збірці. Помітне місце у циклі займають різностопні розміри, освоєння яких було новим для метрики початку ХХ ст. З'являються і довгі цезуровані двоскладовики – Ябц і Хбц. Серед трискладових розмірів автор опрацьовує амфібрахій і анапест. До дактиля не звертається зовсім, навіть у перехідних метричних формах. Вірш «Закотилося сонечко» написаний трискладовиком зі змінною анакрузою. Якщо записати рядки попарно (замість катренів дистихами), то отримаємо 4-стопний анапест. Лише розчленування на рядки призводить до зміни анакрузи.

У перехідних метричних формах А. Кримський звертається до силабічних творів народно-пісенного походження. Так, у вірші «Блиснуло сонце з-поза гір, в зеленому саду» з циклу «Нечестиве кохання» після тематичної заставки поет наводить текст пісні, створеної ним на мотив української народної пісні «Ой, за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким». Перші два рядки вступу подані Я7ц, а далі йде пісня, написана силабікою 6,6,8(4+4),6. У вірші «То не довгая була розмова» автор задіює перехідну метричну форму в межах класичних розмірів, п'ятистопний хорей переходить у двостопний ямб. Здебільшого поет використовує перехресне римування, але перший і третій рядок римуються досить таки рідко і є холостими. Подекуди трапляється і парне римування.

Наукова новизна дослідження

визначається пропонованим цілісним підходом до аналізу поетичного циклу «Нечестиве кохання». Аналіз змісту і форми дозволяє вповні зрозуміти художній задум письменника і розкриває Кримського як поета, який одним із перших відчув віяння нової епохи. Він сміливо підхопив нові, дражливі теми, які вже розроблялися як на Заході, так і на Сході, і надав їм відповідного оформлення. Глибоко висвітлюється історія появи циклу – місце й час написання, структура та суб'єктивна основа. Адже сам автор, «заграючи» і граючись із читачем, часто змінював свої думки щодо «Нечестивого кохання», тим самим утруднюючи його розуміння.

Висновки

Збірка «Пальмове гілля» дозволяє з цілковитою впевненістю говорити про Кримського як про поета модерного світогляду й стилю. Позначається це і на ідейно-тематичному рівні, й на рівні версифікації. Автор створює абсолютно не типового для тогочасної української літератури ліричного героя. Героя-особистість – відкрити до світу і відверту в своїх почуттях і переживаннях як перед собою (адже актуалізовано форму ліричного щоденника), так і перед загалом. Він ділиться не лише своїми думками, а й розкриває життя свого несвідомого, що зазвичай приховується, замовчується або ж маскується під щось інше.

А. Кримському вдалося поєднати східну тематику із західною поетикою. Він не експериментує зі східними строфами та розмірами, оскільки, попри все, лишається людиною західного типу мислення. Йому значно ближчими були ті тенденції, що домінували у версифікаційному просторі української поезії порубіжжя ХІХ – ХХ ст. По суті, він продовжує і розвиває віршувальні напрацювання поетів-символістів, які активно почали розробляти різностопні розміри. А. Кримський не тільки розширює можливості силаботоніки, активно використовуючи різностоповик, а й опрацьовує некласичні форми (трискладовик зі змінною анакрузою, перехідні метричні форми, імітації народно-пісенних структур). Різномірність метрична структура циклу вповні відображає дисгармонію поетової душі, «її діонісійство, декадентський гедонізм, екзотичні пристрасті». Як слушно відзначає С. Павличко, «саме він надалі зазирнув у темні глибини людського «я», саме в його творчості Краса і Душа були не ідеальними абстракціями, яким поклонялися..., а цілісною

вербальною дійсністю, яку так важко розкласти на риторичні компоненти» (Павличко, 2000: 46).

У циклі «Нечестиве кохання» зовсім небагато розмірів, які повторюються. Бо навіть коли автор вдається до одного й того ж метричного малюнку, то змінює римування, строфічну будову, чергування клаузул. Від тексту до тексту А. Кримський експериментує з метрикою, строфікою, римуванням, довжиною рядка, тим самим виявляючи себе вправним версифікатором. Такі дослідження є перспективними, оскільки засвідчують зв'язок між змістовим і формальним рівнями тексту.

Література

- Авербух, О. (2020). Агатангел Кримський у Лівані: орієнталізм і гомоеротичне бажання в поезії українського модерніста. *Критика*, 3/4, 2–3.
- Євшан, М. (1998). *Критика. Літературознавство. Естетика*. Київ: Основи.
- Ковалів, Ю. (2013). Агатангел Кримський. *Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: у 10 т.* Т. 1. 397–406.
- Костенко, Н. (2014). *Вірш і поезія: Збірник наукових, літературно-критичних і публіцистичних статей*. Київ: Видавн. дім Дмитра Бураго.
- Кримський, А. (2005). *Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890-1941): (в 2 т.)*. Т. 1: 1890–1917.
- Кримський, А. (2005). *Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890-1941): (в 2 т.)* / Т. 2: 1918–1941.
- Кримський, А. (1900). Нечестиве кохання. Уривки з ліричного роману на трохи декадентській підвалині. Із сирийських згадок А. Кримського (I–XXVII). *Літературно-науковий вісник*, XII, 241–250.
- Кримський А. *Твори: у 5 т., 6 кн.* Київ: Наукова думка, 1972–1973. Т. 1. 1972; Т. 2. 1972; Т. 3. 1973; Т. 4. 1974; Т. 5, кн. 1. 1973; Т. 5, кн. 2. 1973.
- Крымский, А. (1975). *Письма из Ливана (1896–1898)*. Москва: Издательство «Наука».
- Лопатинський, Л. (1902). Поет чи поетка? (Пояснення до «Пальмового гілля» А. Кримського). *Руслан*, Ч.26,27,29.
- Мейзерська, Т. (2009). «Пальмове гілля. Екзотичні поезії» А. Кримського: до проблеми сучасних інтерпретацій. *Re-presence. Відлуння Сходу в українській літературі ХХ ст.: збірник наукових статей*. Одеса: Астропринт, 134–142.
- Моклиця, М. (2006). Християнство Агатангела Кримського: психологічні та естетичні аспекти. *Агатангел Кримський у контексті української та світової культури: збірник наукових праць. Волинь філологічна: текст і контекст*, 1, 115–130.
- Павличко, С. (2000). *Націоналізм, сексуальність, орієнталізм. Складний світ Агатангела Кримського*. Київ: Вида-во С. Павличко «Основи».

- Романова, О. (2020). Агатангел Кримський та витворена навколо нього міфологія: історико-антропологічне дослідження. *Східні традиції державотворення. Науковий збірник на честь 150-ї річниці від дня уродин Агатангела Кримського*. Київ: ТОВ «Прометей», 52–90.
- Рудницький, М. (2009). *Від Мирного до Хвильового. Між ідеєю і формою. Що таке «Молода Муза»? Дрогобич: ВФ «Відродження».*
- Франко, І. (1982). Наша поезія в 1901 році. *Зібрання творів: у 50 т. Т. 33*. Київ: Наукова думка, 172–198.
- Фрейд, З. (1994). *Письма к невесте*. Москва: Моск. рабочий.

References

- Averbukh, O. (2020). Ahatanhel Krymskyi u Livani: oriientalizm i homoerotychnе bazhannia v poezii ukrainskoho modernista. *Krytyka*, 3/4, 2–3.
- Ievshan, M. (1998). *Krytyka. Literaturoznavstvo. Estetyka*. Kyiv: Osnovy.
- Kovaliv, Yu. (2013). Ahatanhel Krymskyi. *Istoriia ukrainskoi literatury: kinets XIX – poch. XXI st.: u 10 t. T. 1*. 397–406.
- Kostenko, N. (2014). *Virsh i poeziiia: Zbirnyk naukovykh, literaturno-krytychnykh i publitsystychnykh statei*. Kyiv: Vydavn. dim Dmytra Buraho.
- Krymskyi, A. (2005). *Epistoliarna spadshchyna Ahatanhela Krymskoho (1890-1941): (v 2 t.)*. T. 1: 1890–1917.
- Krymskyi, A. (2005). *Epistoliarna spadshchyna Ahatanhela Krymskoho (1890-1941): (v 2 t.)*. T. 2: 1918-1941.
- Krymskyi, A. (1900). Nechestyve kokhannia. Uryvky z lirychnoho romanu na trokhy dekadentskii pidvalyni. Iz syryiskykh zghadok A. Krymskoho (I–XXVII). *Literaturno-naukovyi visnyk*, XII, 241–250.
- Krymskyi A. *Tvory: u 5 t., 6 kn.* Kyiv: Naukova dumka, 1972–1973. T. 1. 1972; T. 2. 1972; T. 3. 1973; T. 4. 1974; T. 5, kn. 1. 1973; T. 5, kn. 2. 1973.
- Kрыmskyi, A. (1975). *Pysma yz Lyvana (1896–1898)*. Moskva: Yzdatelstvo «Nauka».
- Lopatynskyi, L. (1902). *Poet chy poetka? (Poiasnennia do «Palmovoho hillia» A. Krymskoho)*. Ruslan, Ch.26,27,29.
- Meizerska, T. (2009). «Palmove hillia. Ekzotychni poezii» A. Krymskoho: do problemy suchasnykh interpretatsii. *Re-presence. Vidlunnia Skhodu v ukrainskii literaturi XX st.: zbirnyk naukovykh statei*. Odesa: Astroprynt, 134–142.
- Moklytsia, M. (2006). Khrystyianstvo Ahatanhela Krymskoho: psykholohichni ta estetychni aspekty. Ahatanhel Krymskyi u konteksti ukrainskoi ta svitovoi kultury: zbirnyk naukovykh prats. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*, 1, 115–130.
- Pavlychko, S. (2000). *Natsionalizm, seksualnist, oriientalizm. Skladnyi svit Ahatanhela Krymskoho*. Kyiv: Vyda-vo S. Pavlychko «Osnovy».
- Romanova, O. (2020). Ahatanhel Krymskyi ta vytvorena navkolo noho mifolohiia: istoryko-antropolohichne doslidzhennia. *Skhidni tradytsii derzhavotvorennia. Naukovyi zbirnyk na chest 150-yi richnytsi vid dnia urodyn Ahatanhela Krymskoho*. Kyiv: TOV «Prometei», 52–90.

Rudnytskyi, M. (2009). *Vid Myrnoho do Khvylovoho. Mizh ideieiu i formoiu. Shcho take «Moloda Muza»? Drohobych: VF «Vidrodzhennia».*

Franko, I. (1982). *Nasha poeziia v 1901 rotsi. Zibrannia tvoriv: u 50 t. T. 33.* Kyiv: Naukova dumka, 172–198.

Freid, Z. (1994). *Pysma k neveste.* Moskva: Mosk. rabochyi.

Olena Kytsan. A. Krymsky's Lyrical Cycle «Nechestyve Kokhannia» in the Context of Modern Poetics. The purpose of the article is to reveal the history of the lyrical cycle «Nechestyve kokhannia» from the collection of poems of Ahatanhel Krymskyi «Palmove hillia». In particular, the analysis of ideological and semantic parameters and metric features of poetry became decisive, which will help to identify their modernist basis. So far, not all the features of the appearance of this cycle have been clarified - from the place and time of its creation to the addressee of the poet's confessions. Even the author himself constantly intrigues the reader by pointing out or denying the subjectivity of his writing. In general, A. Krymskyi seeks to distance himself from the emotions and feelings expressed in poetic texts. He hides behind pseudonyms, mystifying the lyrical hero through a real prototype. In addition, «Nechestyve kokhannia» combines original and translated works, which makes it difficult to recognize the original author's voice. From the time of the first publication, the quantitative composition of the cycle in reprints also changed. Initially, he had 27 poems, and in the final version already contained 30 poems.

The cycle «Nechestyve kokhannia» allows us to talk about Krymskyi as a poet of modern worldview and style. He declares a lyrical hero that is absolutely not typical for Ukrainian literature of that time. A hero who is ready to reveal himself to the reader not only in thoughts and experiences, but also in the secrets of his unconscious, which are usually hidden, silenced or disguised. A. Krymskyi's versification also deserves special attention, where he is also an original and skilled master. Even addressing Eastern themes, the author uses Western poetics. He actualizes the syllabic-tonic system of poetry, actively uses multimetric and non-classical verse forms (ternary meters with variable anacrusis, transitive metrical forms, imitations of folk-song structures, etc.). Such a diverse metric structure of the cycle fully reflects the ideological and thematic specificity of the texts, the sources of which are in the disharmony of the restless poetic soul.

Key words: poetry, cycle, versification, meter, disharmony, modernism.

Кицан Олена Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0002-8722-3041>; 1982kitsan@gmail.com